

**ПРАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ІМЕНІ КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО**

Кафедра правоохоронної та антикорупційної діяльності

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності

Володимир ЗАРОСИЛО
" 29 " 08 2025р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»**

Галузь знань: **26 Цивільна безпека**

Спеціальність: **262 Правоохоронна діяльність**

Освітній рівень: **другий (магістерський) рівень**

Освітня програма **«Правоохоронна діяльність»**

Київ 2025

Робоча програма з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми кримінального права» для здобувачів вищої освіти освітньої програми «Правоохоронна діяльність» спеціальності 262 Правоохоронна діяльність

Розробник:

Муравйов Кирило Володимирович – професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права, доктор юридичних наук, професор.

_____ (підпис)

Робочу програму погоджено:

Гарант освітньої програми «Правоохоронна діяльність»

_____ (підпис) Олександр САВКА

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності

Протокол № 1 від «29» 08 2025 року

Завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності

_____ (підпис) Володимир ЗАРОСИЛО

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	очна (денна)	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова	
Мова викладання	українська	
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	5/150	4/150
Курс	1	
Семестр	1	
Кількість змістових модулів	1	1
Обсяг кредитів із розподілом за семестрами	5	5
Обсяг годин, у тому числі:		
- Аудиторні	44	8
- Лекційні	34	4
- Семінарські / Практичні	10	4
- Лабораторні	-	-
Самостійна робота, год	106	142
Форма семестрового контролю	екзамен	

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни - формування глибоких теоретичних і практичних знань кримінального законодавства та особливостей його правозастосування з урахуванням судової практики для використання набутих знань у подальшій професійній діяльності; набуття здатності розв'язувати типові і не типові ситуації, задачі з різним ступенем складності; формування у майбутніх фахівців умінь та компетентності для забезпечення ефективного управління у сфері кримінальної юстиції з урахуванням останніх досягнень кримінального права та міжнародного досвіду, а також в усвідомленні нерозривної єдності успішної професійної діяльності з глибокими теоретичними і практичними знаннями щодо кваліфікації кримінальних правопорушень, здійснення розслідування і правосуддя у кримінальних справах та сучасних тенденцій розвитку національної доктрини кримінального права.

Завдання:

Завдання дисципліни передбачає забезпечення формування у здобувачів вищої освіти поглиблених знань кримінального законодавства України, а також здатність аналізувати проблемні положення кримінального права для здійснення ефективного нормотворчого процесу і управління у сфері кримінальної юстиції.

- з'ясування проблемних питань кримінального права;
- поглиблене вивчення законодавчих і теоретичних питань, пов'язаних з сучасними проблемами кримінального права;
- вивчення позицій науковців щодо перспектив вирішення проблемних питань кримінального права;
- проведення наукового аналізу кримінального законодавства і практики його застосування;
- виявлення переваг і недоліків, пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства;
- формування власної думки щодо проблемних питань кримінального права.

Цей курс розроблено таким чином, щоб сформувати у його слухачів компетентності, необхідні для застосування та тлумачення норм кримінального права, а саме:

- здатність критично аналізувати актуальні проблеми кримінального права України в контексті сучасних суспільних викликів та реформування правової системи;
- здатність оцінювати прогалини, колізії та суперечності чинного кримінального законодавства України, а також пропонувати шляхи їх усунення з урахуванням доктринальних підходів і правозастосовної практики;
- здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм кримінального права, а також розуміння особливостей їх застосування в умовах правової невизначеності та законодавчих змін.

Після завершення цього курсу здобувач вищої освіти буде знати та вміти:

- дискутувати зі складних правових проблем кримінальної відповідальності, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання з урахуванням сучасних тенденцій розвитку кримінально-правової доктрини та судової практики;
- аналізувати спірні питання Загальної та Особливої частин кримінального права України на основі усвідомлення основних правових доктрин, цінностей і принципів кримінального права, а також позицій Верховного Суду та Конституційного Суду України;

- використовувати передові знання і методики у процесі правотворення та правозастосування інститутів кримінального права з метою вдосконалення законодавства та подолання проблем його практичної реалізації.

Програмні компетентності.

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати задачі інноваційного характеру у сфері права, що передбачає застосування правових доктрин, правових принципів, норм права та характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК 4 Здатність проведення досліджень на відповідному рівні

2. **«Закон про кримінальну відповідальність та інші джерела кримінального права»** формує вміння дослідження системи джерел кримінального права, зокрема при вирішенні колізій між Кримінальним кодексом, Конституцією та міжнародними договорами.

3. **«Проблематика заходів кримінально-правового характеру»** розвиває навички проведення досліджень у сфері тих заходів, які не є покаранням, зокрема при вирішенні питань щодо примусових заходів медичного характеру та відповідальності юридичних осіб.

4. **6–11. «Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти волі особи, власності, громадської безпеки, службової діяльності, громадського порядку та правосуддя»** забезпечують формування навичок розмежування суміжних складів злочинів та розробки наукового обґрунтування правильної кваліфікації діянь у конкретних фактичних обставинах.

5. **«Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку»** формує навички досліджень щодо застосування норм про воєнні злочини, агресію та геноцид в умовах збройного конфлікту.

ЗК9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Здатність генерувати нові ідеї (креативність) забезпечується такими темами навчальної дисципліни:

1. **«Закон про кримінальну відповідальність та інші джерела кримінального права»** розвиває здатність виявляти прогалини та суперечності в чинному кримінальному законодавстві й пропонувати власні нестандартні підходи до їх усунення, формуючи навички критичного та творчого правового мислення.

2. **«Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг»** спонукає здобувачів до розробки оригінальних правових аргументів і нових підходів до кваліфікації складних та неоднозначних ситуацій, що не мають однозначного вирішення ні в доктрині, ні в судовій практиці.

Спеціальні компетентності

СК1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі у ситуаціях правової невизначеності забезпечується такими темами навчальної дисципліни:

1. **«Кримінальне законодавство України: сучасний стан та нові виклики»** дозволяє застосовувати принцип верховенства права в умовах правової невизначеності, спричиненої воєнним станом та реформуванням законодавства.

2. **«Закон про кримінальну відповідальність та інші джерела кримінального права»** формує здатність вирішувати складні правові задачі шляхом системного тлумачення норм з урахуванням конституційних та міжнародно-правових стандартів.

3. **«Проблеми застосування амністії та помилування»** розвиває вміння застосовувати принципи гуманізму та справедливості у ситуаціях, де законодавче регулювання є неповним або суперечливим.

4. **«Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності»** формує здатність застосовувати принцип верховенства права при розмежуванні зловживання владою та перевищення службових повноважень, зокрема у справах про корупцію.

5. **«Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти правосуддя»** забезпечує застосування принципів незалежності суду та обов'язковості судових рішень у ситуаціях правової невизначеності.

СК3. Здатність виявляти та аналізувати причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживати заходи для їх усунення забезпечується такими темами навчальної дисципліни:

1. **«Кримінальне законодавство України: сучасний стан та нові виклики»** формує здатність виявляти соціальні, економічні та правові чинники, що породжують нові види кримінальних загроз, та аналізувати умови, що сприяють їх поширенню в умовах воєнного стану та суспільних трансформацій.

2. **«Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності»** розвиває вміння виявляти економічні та соціальні детермінанти майнової злочинності, зокрема умови, що сприяють поширенню шахрайства з використанням інформаційних технологій, та пропонувати заходи для їх усунення.

3. **«Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг»** забезпечує здатність аналізувати інституційні та організаційні умови, що сприяють корупційній злочинності, та розробляти пропозиції щодо їх усунення через удосконалення антикорупційного законодавства.

СК5. Здатність давати кваліфіковані юридичні висновки й консультації в конкретних сферах юридичної діяльності забезпечується такими темами навчальної дисципліни:

1. **«Закон про кримінальну відповідальність та інші джерела кримінального права»** формує вміння надавати кваліфіковані правові консультації щодо застосування норм кримінального законодавства, тлумачення його положень та вирішення колізій між різними джерелами права.

2. **«Проблеми застосування амністії та помилування»** розвиває здатність надавати обґрунтовані юридичні висновки щодо підстав і порядку звільнення від покарання, роз'яснювати особам їхні права у відповідних процедурах та оцінювати перспективи задоволення відповідних клопотань.

3. **«Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг»** забезпечує вміння надавати фахові консультації з питань антикорупційного законодавства, кваліфікації корупційних діянь та правових наслідків їх вчинення для конкретних суб'єктів.

Очікувані результати навчання (РН).

РН5. Аналізувати умови і причини вчинення правопорушень, визначати шляхи їх усунення. забезпечується такими темами навчальної дисципліни:

1. **«Кримінальне законодавство України: сучасний стан та нові виклики»** формує здатність аналізувати соціальні, економічні та правові умови, що породжують нові види кримінальних загроз, та визначати законодавчі й організаційні шляхи їх усунення в умовах воєнного стану та суспільних трансформацій.

2. **«Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності»** розвиває вміння виявляти економічні та соціальні причини майнової злочинності, зокрема умови поширення сучасних форм шахрайства, та пропонувати заходи щодо їх мінімізації на рівні правотворення та правозастосування.

3. **«Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг»** забезпечує здатність аналізувати інституційні причини корупційної злочинності та розробляти обґрунтовані пропозиції щодо їх усунення через удосконалення антикорупційного законодавства і практики його застосування.

РН11. Розробляти та кваліфіковано застосовувати нормативно-правові акти в різних сферах юридичної діяльності, реалізовувати норми матеріального й процесуального права в професійній діяльності. забезпечується такими темами навчальної дисципліни:

1. **«Проблематика заходів кримінально-правового характеру»** розвиває вміння кваліфіковано застосовувати норми матеріального кримінального права щодо заходів, що не є покаранням, зокрема примусових заходів медичного характеру та заходів щодо юридичних осіб, у взаємозв'язку з процесуальними особливостями їх призначення.

2. **«Проблеми застосування кримінальних покарань проти основ національної безпеки»** забезпечує набуття навичок кваліфікованого застосування норм матеріального права при кваліфікації злочинів проти національної безпеки, а також розуміння процесуальних механізмів доказування у відповідних кримінальних провадженнях в умовах воєнного стану.

3. **«Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки»** забезпечує набуття навичок кваліфікованого застосування норм матеріального права при розмежуванні суміжних складів злочинів проти громадської безпеки, а також розуміння процесуальних механізмів доказування у відповідних кримінальних провадженнях, що є невід'ємною складовою професійної юридичної діяльності.

Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1 : «Актуальні проблеми застосування положень Загальної частини Кримінального кодексу України»

Основні положення лекції 1. Кримінальне законодавство України: сучасний стан та нові виклики

Кримінальне законодавство України — це система нормативно-правових актів, що визначають підстави, принципи та порядок кримінальної відповідальності, центральне місце серед яких займає Кримінальний кодекс України 2001 року. Сучасний стан кримінального законодавства характеризується динамічними змінами, зумовленими як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками правового розвитку.

Чинний Кримінальний кодекс України зазнав численних змін із моменту прийняття, що свідчить про реакцію законодавця на нові суспільні виклики. До ключових проблем нормативної бази належать фрагментарність і непослідовність внесених змін, надмірна криміналізація окремих діянь, прогалини у регулюванні нових видів злочинних проявів, а також неузгодженість окремих норм із положеннями Загальної частини КК.

Введення воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року зумовило суттєві зміни в кримінально-правовому регулюванні, зокрема криміналізацію колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК), пособництва державі-агресору (ст. 111-2 КК) та виправдання збройної агресії (ст. 436-2 КК). Крім того, було посилено відповідальність за дезертирство, самовільне залишення військової частини та невиконання наказу, введено нові спеціальні підстави для звільнення від покарання осіб, які добровільно стали на захист держави, а також розширено підстави застосування конфіскації майна як додаткового покарання.

Курс України на членство в Європейському Союзі зобов'язує до приведення кримінального законодавства у відповідність із стандартами ЄС та Ради Європи. Основні напрями адаптації охоплюють імплементацію антикорупційних директив ЄС та конвенцій Ради Європи, узгодження норм про відповідальність юридичних осіб із європейськими стандартами, реформування системи покарань з урахуванням рекомендацій ЄСПЛ, а також впровадження відновного правосуддя та пробації.

Сучасна злочинність набуває нових форм, що вимагає відповідної реакції законодавця. До найбільш актуальних новітніх кримінальних загроз належать кіберзлочинність та злочини у сфері інформаційних технологій, злочини пов'язані зі штучним інтелектом та цифровими активами, гібридні загрози та інформаційна агресія, транснаціональна організована злочинність, а також злочини у сфері довкілля, зокрема екологічна злочинність та екоцид.

Основні положення лекції 2. Закон про кримінальну відповідальність та інші джерела кримінального права

Джерела кримінального права — це форми зовнішнього вираження кримінально-правових норм, що мають обов'язкову юридичну силу та

застосовуються при вирішенні питань кримінальної відповідальності. Система джерел кримінального права України є предметом наукової дискусії та практичних суперечностей.

Традиційно єдиним джерелом кримінального права визнається Кримінальний кодекс України, що закріплено у ч. 3 ст. 3 КК. Водночас сучасна доктрина та практика виходять за межі цього формального підходу та визнають множинність джерел, до яких належать Конституція України як джерело вищої юридичної сили, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, рішення Конституційного Суду України, а також практика Верховного Суду.

Конституція України як акт найвищої юридичної сили визначає засади кримінально-правового регулювання. Зокрема, вона закріплює принцип законності (ст. 58 — закон не має зворотної дії, крім випадків пом'якшення відповідальності), заборону застосування покарання, що є жорстоким або таким, що принижує людську гідність (ст. 28), принцип індивідуальної відповідальності (ст. 61), а також право на справедливий суд та правову допомогу (статті 59, 62, 63). Колізії між нормами КК та Конституцією вирішуються на користь останньої, а Конституційний Суд має повноваження визнавати норми КК неконституційними.

Ратифіковані міжнародні договори є частиною національного законодавства України відповідно до ст. 9 Конституції. У сфері кримінального права це означає безпосереднє застосування норм міжнародних конвенцій при кваліфікації окремих злочинів, обов'язок імплементації конвенційних зобов'язань у КК, а також пріоритет норм міжнародного договору над нормами КК у разі колізії. До ключових міжнародних договорів у цій сфері належать Римський статут МКС, Конвенція ООН проти корупції, Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму та Палермська конвенція проти транснаціональної організованої злочинності.

Питання про судову практику як джерело кримінального права залишається дискусійним у доктрині. Практичне значення у правозастосуванні мають постанови Пленуму Верховного Суду України, що містять обов'язкові роз'яснення норм КК, рішення Великої Палати Верховного Суду з питань правозастосування, рішення ЄСПЛ проти України, що зобов'язують до зміни правозастосовної практики, а також висновки Конституційного Суду щодо тлумачення кримінально-правових норм.

Основні положення лекції 3. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації

Кримінально-правова кваліфікація — це процес встановлення відповідності між фактичними ознаками вчиненого діяння та ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого відповідною нормою КК України. Правильна кваліфікація є необхідною умовою законного та обґрунтованого притягнення особи до кримінальної відповідальності й одним із найбільш складних завдань у практичній діяльності слідчого, прокурора та судді.

Алгоритм кваліфікації кримінального правопорушення передбачає послідовне встановлення всіх елементів складу злочину — об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони. На кожному етапі цього процесу можуть виникати складнощі, пов'язані з неоднозначністю законодавчих формулювань, суперечливістю судової практики або нетиповістю фактичних обставин справи. Особливої складності набуває кваліфікація у випадках, коли одне діяння містить ознаки кількох складів злочинів або коли кілька норм КК претендують на застосування до одного й того самого діяння.

Конкуренція кримінально-правових норм — це ситуація, за якої одне й те саме діяння одночасно охоплюється двома або більше нормами КК, кожна з яких могла б бути застосована для його кваліфікації. Теорія кримінального права виокремлює кілька видів конкуренції: конкуренцію загальної та спеціальної норми, конкуренцію частини та цілого, конкуренцію кількох спеціальних норм. При конкуренції загальної та спеціальної норми перевага надається спеціальній нормі як такій, що точніше відображає характер вчиненого діяння. При конкуренції частини та цілого застосовується норма, що охоплює вчинене діяння найповніше. Відмежування конкуренції норм від сукупності злочинів є принципово важливим, оскільки при сукупності кваліфікація здійснюється за кількома статтями КК, тоді як при конкуренції — лише за однією.

Розмежування суміжних складів правопорушень є одним із найбільш практично значущих аспектів кваліфікації. Суміжними вважаються склади, що мають спільні ознаки та відрізняються лише за одним або кількома елементами. Правильне розмежування суміжних складів вимагає ретельного аналізу всіх елементів кожного з них, передусім з'ясування ознак, за якими вони відрізняються. Типовими прикладами є розмежування крадіжки, грабежу та розбою за ознаками об'єктивної сторони та характером насильства, відмежування зловживання владою від перевищення службових повноважень за межами наданої компетенції, а також розмежування вбивства та умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, за змістом умислу.

Основні положення лекції 4. Проблематика заходів кримінально-правового характеру

Заходи кримінально-правового характеру — це передбачені Кримінальним кодексом України засоби державного реагування на вчинення суспільно небезпечних діянь, що не є покаранням, але застосовуються у зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення або із суспільно небезпечним діянням особи, яка не підлягає кримінальній відповідальності.

Заходи кримінально-правового характеру відрізняються від покарання за низкою ознак: вони не мають на меті кару та не тягнуть судимості, застосовуються не лише до осіб, що підлягають кримінальній відповідальності, спрямовані переважно на усунення небезпеки рецидиву, лікування або відшкодування шкоди, а також мають превентивний або відновний, а не репресивний характер. Система заходів кримінально-правового характеру за КК України включає примусові заходи медичного характеру (статті 92–96 КК), примусове лікування (ст. 96 КК), спеціальну конфіскацію (статті 96-1, 96-2 КК) та заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (розділ XIV-1 КК).

Підставою для застосування примусових заходів медичного характеру є вчинення суспільно небезпечного діяння особою, яка страждає на психічний розлад. КК передбачає такі їх види: надання амбулаторної психіатричної допомоги та госпіталізацію до психіатричного закладу із звичайним, посиленням або суворим наглядом (ст. 94 КК). Законом також визначено порядок продовження, зміни та припинення цих заходів (ст. 95 КК), а також можливість їх поєднання з кримінальним покаранням для обмежено осудних осіб відповідно до статей 20 та 94 КК.

Відповідальність юридичних осіб є відносно новим інститутом кримінального права України, запровадженим у 2014 році. Підставою для застосування відповідних заходів є вчинення уповноваженою особою юридичної особи злочину від її імені або в її інтересах (ст. 96-3 КК). Заходи застосовуються за вчинення визначеного переліку злочинів, зокрема корупційних злочинів та фінансування тероризму, і можуть полягати у штрафі, конфіскації майна або ліквідації юридичної особи (ст. 96-6 КК). Практичне застосування цього інституту пов'язане зі значними труднощами, зокрема складністю доведення вини уповноваженої особи та відсутністю усталеної судової практики.

Основні положення лекції 5. Проблеми застосування амністії та помилування

Амністія та помилування — це інститути кримінального права, що є проявом державного гуманізму та дозволяють звільнити особу від покарання або пом'якшити його поза межами загального порядку, встановленого КК України. Обидва інститути є конституційно закріпленими, однак суттєво відрізняються за правовою природою та порядком застосування.

Амністія являє собою акт законодавчої влади — Верховної Ради України, що звільняє від кримінальної відповідальності або покарання певне коло осіб, визначених за загальними ознаками. Правову основу становлять ст. 92 Конституції України, що відносить амністію до виключної компетенції Верховної Ради, Закон України «Про застосування амністії в Україні» 1996 року, а також конкретні закони про амністію. Амністія поширюється на невизначене коло осіб і може передбачати повне звільнення від відбування покарання, часткове звільнення або скорочення строку покарання, заміну покарання більш м'яким, а також зняття судимості.

Помилування, на відміну від амністії, є актом індивідуальної милості Президента України щодо конкретної засудженої особи. Правову основу становлять ст. 106 Конституції України, що закріплює відповідне повноваження Президента, а також Положення про порядок здійснення помилування, затверджене Указом Президента. Помилування може передбачати повне або часткове звільнення від відбування покарання, заміну покарання більш м'яким або зняття судимості з особи, яка вже відбула покарання. На відміну від амністії, помилування застосовується виключно після набрання вироком законної сили та лише щодо конкретної особи на підставі її клопотання.

Практика застосування обох інститутів виявила системні проблеми та корупційні ризики. Зокрема, гостро стоять питання непрозорості процедури розгляду клопотань про помилування, відсутності чітких критеріїв прийняття рішень, ризиків зловживань при формуванні переліку осіб, що підпадають під амністію, а також практики ухвалення фактично індивідуальних актів під виглядом загальних законів про амністію. Відсутність належного парламентського та громадського контролю за процедурами застосування цих інститутів залишається однією з ключових проблем їх законодавчого регулювання.

Основні положення лекції 6. Проблеми застосування законодавства у сфері покарання неповнолітніх

Кримінальна відповідальність неповнолітніх є самостійним інститутом кримінального права України, що базується на принципах гуманізму, пріоритету виховного впливу над каральним та врахування вікових

особливостей особи. Відповідні норми зосереджені у розділі XV Загальної частини КК України та утворюють спеціальну систему правил притягнення до відповідальності осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку на момент вчинення злочину.

Особливості притягнення неповнолітніх до кримінальної відповідальності визначаються передусім встановленням спеціального мінімального віку кримінальної відповідальності. За загальним правилом кримінальна відповідальність настає з шістнадцяти років, однак за вичерпним переліком тяжких злочинів, визначених у ч. 2 ст. 22 КК, — з чотирнадцяти років. Встановлення точного віку особи на момент вчинення злочину є обов'язковою умовою правильної кваліфікації та призначення покарання, а будь-які сумніви щодо віку тлумачаться на користь обвинуваченого.

Система покарань для неповнолітніх є звуженою порівняно із загальною системою та включає лише штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт і позбавлення волі на певний строк. При цьому максимальні межі покарань для неповнолітніх суттєво знижені: позбавлення волі не може перевищувати десяти років, а за особливо тяжкі злочини, поєднані з умисним позбавленням життя, — п'ятнадцяти років. Штраф може призначатися лише за наявності у неповнолітнього самостійного доходу, власних коштів або майна.

Примусові заходи виховного характеру є пріоритетною альтернативою кримінальному покаранню щодо неповнолітніх і можуть застосовуватися як замість покарання, так і в порядку звільнення від кримінальної відповідальності. До них належать застереження, обмеження дозвілля та встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, передача під нагляд батьків або осіб, що їх замінюють, покладення обов'язку відшкодувати заподіяний збиток, а також направлення до спеціальної навчально-виховної установи. Ключовою проблемою правозастосування є визначення підстав для обрання між примусовими заходами виховного характеру та реальним покаранням, що вимагає всебічного врахування особи неповнолітнього, характеру вчиненого діяння та умов його виховання.

Змістовний модуль 2 : «Актуальні проблеми застосування положень Особливої частини Кримінального кодексу України»

Основні положення лекції 7. Проблеми застосування кримінальних покарань проти основ національної безпеки

Злочини проти основ національної безпеки України становлять одну з найбільш суспільно небезпечних груп кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена розділом I Особливої частини КК України. В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України ця група

злочинів набула особливої актуальності, а їх кваліфікація та призначення покарань стали одними з найбільш складних і дискусійних питань правозастосовної практики.

Державна зрада (ст. 111 КК) є найтяжчим злочином проти національної безпеки та передбачає умисне діяння, вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Ключовою проблемою кваліфікації є встановлення спеціального суб'єкта — виключно громадянина України, а також розмежування державної зради із суміжними складами, зокрема шпигунством (ст. 114 КК) та диверсією (ст. 113 КК). Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є прямий умисел та усвідомлення того, що діяння вчиняється на шкоду Україні.

Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК) та пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК) є відносно новими складами, введеними до КК у відповідь на збройну агресію Росії. Колабораційна діяльність охоплює добровільне співробітництво з державою-агресором або її окупаційною адміністрацією у різних формах — від участі в управлінні тимчасово окупованими територіями до пропагандистської діяльності. Суттєвою проблемою правозастосування є розмежування колабораційної діяльності з вимушеними діями осіб, що перебувають на окупованих територіях, та визначення добровільності як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони. Пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК) охоплює матеріальне, організаційне чи інформаційне сприяння збройній агресії та відрізняється від колабораційної діяльності передусім характером і формами вчинюваних дій.

Специфікою призначення покарань за злочини проти національної безпеки в умовах воєнного стану є широке застосування конфіскації майна як додаткового покарання. Конфіскація майна (ст. 59 КК) полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, що є власністю засудженого. Практика її застосування у справах про державну зраду та колабораційну діяльність ставить низку проблемних питань, зокрема щодо меж конфіскації, захисту майнових прав членів сім'ї засудженого, а також відмежування конфіскації майна як покарання від спеціальної конфіскації як заходу кримінально-правового характеру.

Основні положення лекції 8. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя, здоров'я та особистої безпеки особи

Злочини проти життя, здоров'я та особистої безпеки особи, передбачені розділом II Особливої частини КК України, є одними з найбільш суспільно небезпечних кримінальних правопорушень, оскільки посягають на найвищі

соціальні цінності — життя та здоров'я людини, що перебувають під особливим захистом як Конституції України, так і міжнародних договорів у сфері прав людини. Кваліфікація цих злочинів є традиційно складною через суміжність окремих складів та спільність їх ознак.

Розмежування умисного вбивства (ст. 115 КК) та умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК), є одним із найбільш дискусійних питань у теорії та практиці кримінального права. Обидва склади характеризуються настанням смерті як наслідку, однак принципово відрізняються за змістом суб'єктивної сторони. При умисному вбивстві умисел винного спрямований безпосередньо на позбавлення потерпілого життя — особа передбачає смерть як результат своїх дій і бажає або свідомо допускає її настання. При умисному тяжкому тілесному ушкодженні, що спричинило смерть, умисел охоплює лише заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, тоді як смерть настає з необережності — особа не передбачала її настання, хоча могла і повинна була передбачити. Встановлення спрямованості умислу здійснюється на підставі сукупності обставин — характеру знаряддя злочину, локалізації та кількості ударів, інтенсивності нападу, попередніх стосунків між винним і потерпілим, а також поведінки винного після вчинення діяння.

Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК), та умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене в такому самому стані (ст. 123 КК), є привілейованими складами, відповідальність за які суттєво знижена порівняно з відповідними базовими складами. Стан сильного душевного хвилювання (фізіологічний афект) визначається як раптово виниклий інтенсивний емоційний стан, що виникає у відповідь на протиправну поведінку потерпілого — насильство, систематичне знуцання або тяжку образу. Ключовими проблемами кваліфікації є розмежування фізіологічного афекту від патологічного, що виключає осудність, а також встановлення причинного зв'язку між протиправною поведінкою потерпілого та виникненням афективного стану. Для вирішення цих питань обов'язковим є призначення судово-психологічної або комплексної судової психолого-психіатричної експертизи.

Лікарські помилки та ненадання допомоги хворому є окремою групою злочинів, кваліфікація яких пов'язана зі специфікою медичної діяльності та необхідністю залучення спеціальних медичних знань. Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140 КК) передбачає відповідальність за діяння, що спричинило тяжкі наслідки для пацієнта внаслідок недбалого або несумлінного ставлення до своїх обов'язків. Принциповим є відмежування кримінально караної лікарської помилки від

невинної помилки, зумовленої об'єктивною складністю діагностики або атиповим перебігом захворювання. Відповідальність може наставати лише за умови доведення факту порушення медичних стандартів і протоколів, наявності причинного зв'язку між таким порушенням і наслідками, що настали, а також вини у формі необережності. Ненадання допомоги хворому (ст. 139 КК) є злочином із спеціальним суб'єктом — особою, зобов'язаною надавати медичну допомогу, — та полягає в умисному ухиленні від виконання цього обов'язку без поважних причин, що спричинило тяжкі наслідки для здоров'я або смерть потерпілого.

Основні положення лекції 9. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи

Злочини проти волі, честі та гідності особи, передбачені розділом III Особливої частини КК України, посягають на одні з найбільш фундаментальних прав людини, гарантованих як Конституцією України, так і міжнародними договорами у сфері прав людини. Кваліфікація цих злочинів є традиційно складною через суміжність їх складів та спільність окремих ознак.

Торгівля людьми (ст. 149 КК) являє собою один із найбільш небезпечних злочинів цієї групи, що посягає на особисту свободу та людську гідність. Об'єктивна сторона злочину охоплює вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, із застосуванням обману, шантажу чи уразливого стану особи. Ключовою кваліфікуючою ознакою є мета експлуатації, що може виражатися у сексуальній, трудовій, примусовій діяльності, трансплантації органів тощо. Суттєвою проблемою є розмежування торгівлі людьми від суміжних складів — незаконного позбавлення волі (ст. 146 КК), сутенерства (ст. 303 КК) та використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1 КК).

Незаконне позбавлення волі (ст. 146 КК) та викрадення людини (ст. 146 КК) відрізняються між собою передусім способом вчинення: викрадення передбачає переміщення потерпілого всупереч його волі з місця перебування, тоді як незаконне позбавлення волі може здійснюватися без такого переміщення. Розмежування цих складів із захопленням заручників (ст. 147 КК) здійснюється за спеціальною метою останнього — примусити третіх осіб або державу вчинити або утриматися від вчинення певних дій як умови звільнення заручника. Відсутність такої спеціальної мети виключає кваліфікацію за ст. 147 КК.

Окремої уваги заслуговує проблематика кваліфікації цих злочинів в умовах збройного конфлікту, коли незаконне позбавлення волі або викрадення людини можуть набувати ознак воєнного злочину відповідно до норм

міжнародного гуманітарного права та підпадати під кваліфікацію за ст. 438 КК. Правильне розмежування загальнокримінальних складів та злочинів проти міжнародного правопорядку в таких ситуаціях є одним із найскладніших практичних завдань.

Основні положення лекції 10. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості

Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, передбачені розділом IV Особливої частини КК України, посягають на одні з найбільш інтимних та особистісно значущих прав людини, що перебувають під захистом як національного законодавства, так і міжнародних стандартів у сфері прав людини, зокрема Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству (Стамбульська конвенція), ратифікованої Україною у 2022 році. Саме ратифікація Стамбульської конвенції зумовила суттєве реформування підходів до кваліфікації цих злочинів у національному законодавстві.

Центральним новітнім підходом до розуміння злочинів проти статевої свободи є концепція добровільної згоди як основоположного критерію розмежування правомірної статевої поведінки від злочинної. Відповідно до стандартів Стамбульської конвенції та змін, внесених до КК України, згвалтування та сексуальне насильство визначаються через відсутність добровільної згоди потерпілої особи, а не лише через застосування фізичного насильства чи погроз. Добровільна згода розуміється як вільне, усвідомлене та активне волевиявлення особи, що може бути відкликано в будь-який момент. Відсутність фізичного опору з боку потерпілої особи не може автоматично розцінюватися як наявність згоди — особа могла перебувати в стані шоку, страху або психологічної залежності від кривдника. Цей підхід є принципово новим для вітчизняної правозастосовної практики та потребує переосмислення усталених підходів до оцінки доказів у відповідних кримінальних провадженнях.

Розмежування згвалтування (ст. 152 КК) та сексуального насильства (ст. 153 КК) здійснюється за характером вчинюваних дій. Згвалтування передбачає вчинення статевого акту в його природній формі без добровільної згоди потерпілої особи, тоді як сексуальне насильство охоплює будь-які інші дії сексуального характеру, вчинені без такої згоди. Обидва склади можуть вчинятися із застосуванням фізичного насильства, погроз, використання безпорадного стану потерпілої особи або з використанням влади чи залежності. Використання безпорадного стану як способу вчинення злочину охоплює ситуації, коли потерпіла особа внаслідок сп'яніння, хворобливого стану, сну або

малолітнього віку не здатна усвідомлювати характер вчинюваних щодо неї дій або чинити опір.

Особливості кваліфікації злочинів проти статевої свободи та недоторканості щодо неповнолітніх зумовлені підвищеним ступенем їх суспільної небезпеки та необхідністю особливого захисту дітей. Малолітній вік потерпілої особи — до чотирнадцяти років — є кваліфікуючою ознакою, що суттєво підвищує відповідальність, при цьому згода малолітньої особи на вчинення статевих дій не має юридичного значення та не впливає на кваліфікацію. Для осіб віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років принципове значення має встановлення обізнаності винного щодо віку потерпілого та використання ним залежного становища неповнолітнього. Окремою проблемою є кваліфікація дій, вчинених з використанням мережі Інтернет та засобів електронної комунікації для схилення неповнолітніх до сексуальних дій — так зване грумінгове переслідування, відповідальність за яке також передбачена чинним КК.

Розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК) є самостійним складом злочину, що полягає у вчиненні розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку. На відміну від згвалтування та сексуального насильства, об'єктивна сторона розбещення не охоплює статевих актів або дій, прирівняних до нього, а включає інші дії сексуального характеру, спрямовані на збудження статевого інстинкту або задоволення статевої пристрасті. Розмежування розбещення від сексуального насильства здійснюється за характером та інтенсивністю вчинюваних дій, а також за наявністю або відсутністю безпосереднього фізичного контакту сексуального характеру. Суттєвою проблемою правозастосування є кваліфікація дій, що вчиняються дистанційно з використанням інформаційних технологій, — демонстрація порнографічних матеріалів, схилення до сексуального листування тощо, — оскільки чинне законодавство не завжди однозначно вирішує питання про їх охоплення складом розбещення.

Основні положення лекції 11. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності

Злочини проти власності, передбачені розділом VI Особливої частини КК України, є найбільш поширеною групою кримінальних правопорушень у практиці судів загальної юрисдикції. Їх правильна кваліфікація є однією з найбільш актуальних і дискусійних проблем кримінального права, оскільки суміжні склади мають спільні ознаки та відрізняються лише за окремими елементами.

Розмежування крадіжки (ст. 185 КК), грабежу (ст. 186 КК) та розбою (ст. 187 КК) здійснюється передусім за ознаками об'єктивної сторони та ступенем насильства щодо потерпілого. Крадіжка є таємним викраденням чужого майна, вчиненим без відома та згоди потерпілого і без застосування насильства. Грабіж характеризується відкритим викраденням майна, тобто вчинення якого усвідомлюється потерпілим або іншими особами, і може поєднуватися з насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я. Розбій є нападом з метою заволодіння чужим майном, поєднаним із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або погрозою застосування такого насильства, і на відміну від крадіжки та грабежу є злочином із усіченим складом — вважається закінченим з моменту нападу незалежно від заволодіння майном.

Вимагання (ст. 189 КК) відрізняється від розбою тим, що вимога передачі майна поєднується не з безпосереднім фізичним насильством, а з погрозою насильства, знищення майна або розголошення відомостей, що ганьблять потерпілого. Ключовою кваліфікуючою ознакою, що відмежовує вимагання від самоправства (ст. 356 КК), є відсутність у винного дійсного або удаваного права на майно, якого він вимагає.

Шахрайство (ст. 190 КК) вчиняється шляхом обману або зловживання довірою і є єдиним серед злочинів проти власності, де потерпілий сам передає майно або право на нього внаслідок введення в оману. Сучасна практика демонструє стрімке зростання кількості шахрайств із використанням електронно-обчислювальної техніки, інтернет-технологій та систем дистанційного банківського обслуговування. Принципово важливим є відмежування шахрайства від цивільно-правових відносин, зокрема від невиконання договірних зобов'язань: кримінальна відповідальність настає лише за наявності умислу на заволодіння майном, що виник до або в момент отримання майна чи права на нього, а не після укладення угоди.

Основні положення лекції 12. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки

Злочини проти громадської безпеки, передбачені розділом IX Особливої частини КК України, характеризуються підвищеним ступенем суспільної небезпеки, оскільки створюють загрозу для необмеженого кола осіб, а не лише для конкретного потерпілого. Кваліфікація цих злочинів пов'язана з низкою складних теоретичних і практичних проблем.

Створення злочинної організації (ст. 255 КК) та бандитизм (ст. 257 КК) є суміжними складами, що розмежовуються за специфічними ознаками організованого злочинного об'єднання. Злочинна організація характеризується стійкістю, ієрархічністю структури, розподілом функцій між учасниками та

метою вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів. Банда як різновид злочинної організації відрізняється обов'язковою ознакою озброєності — наявності у членів банди зброї, при цьому достатньо, щоб зброя була хоча б в одного з учасників за умови обізнаності про це інших. Кваліфікуючою ознакою бандитизму є також спрямованість на напади, тоді як злочинна організація може переслідувати інші цілі. Суттєвою проблемою є розмежування злочинної організації від організованої групи як форми співучасті, що здійснюється передусім за ознаками стійкості та ієрархічності структури.

Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (статті 262–264 КК) є одним із найбільш поширених злочинів проти громадської безпеки. Предметом цих злочинів є вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини та пристрої, холодна зброя. Ключовими проблемами кваліфікації є визначення поняття вогнепальної зброї та відмежування її від пневматичної, газової чи сигнальної зброї, а також кваліфікація незаконного поводження зі зброєю в умовах воєнного стану, коли значна кількість зброї перебуває в обігу поза встановленим порядком.

Терористична діяльність (статті 258–258-5 КК) охоплює широке коло діянь, пов'язаних із застосуванням насильства або погрозою його застосування з метою залякування населення, дестабілізації діяльності органів державної влади або міжнародних організацій. Основними проблемами кваліфікації є відмежування тероризму від суміжних злочинів — диверсії (ст. 113 КК), бандитизму (ст. 257 КК) та масових заворушень (ст. 294 КК), а також встановлення спеціальної мети як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони. В умовах збройного конфлікту особливої актуальності набуває розмежування терористичних актів від воєнних злочинів.

Основні положення лекції 13. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, передбачені розділом XI Особливої частини КК України, посягають на суспільні відносини, що забезпечують безпечне функціонування транспортної системи та захист життя і здоров'я учасників дорожнього руху. Підвищена суспільна небезпека цих злочинів зумовлена їх масовістю, тяжкістю наслідків та складністю встановлення причинно-наслідкового зв'язку між порушенням правил безпеки та наслідками, що настали.

Центральною проблемою кваліфікації злочинів проти безпеки дорожнього руху є встановлення причинно-наслідкового зв'язку між порушенням правил безпеки руху або експлуатації транспорту та суспільно небезпечними наслідками у вигляді загибелі людей або заподіяння тяжкої

шкоди їх здоров'ю. Причинно-наслідковий зв'язок у справах про дорожньо-транспортні пригоди має специфічний характер, оскільки до настання наслідків нерідко призводить не одне, а кілька порушень, вчинених різними учасниками дорожнього руху одночасно. У таких випадках необхідно встановити, яке саме порушення стало безпосередньою причиною настання наслідків, а яке лише створило умови для їх настання. Для правильного встановлення причинно-наслідкового зв'язку обов'язковим є призначення автотехнічної експертизи, що дозволяє визначити технічний стан транспортного засобу, швидкість його руху, наявність технічної можливості запобігти зіткненню, а також відповідність дій водія вимогам Правил дорожнього руху в конкретній дорожній ситуації. Висновок експерта не має заздалегідь встановленої юридичної сили та підлягає оцінці у сукупності з іншими доказами, однак на практиці саме він визначає кваліфікацію в переважній більшості справ.

Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом (ст. 286 КК), є основним складом злочинів цієї групи. Суб'єктом злочину є будь-яка особа, яка керує транспортним засобом, незалежно від наявності у неї посвідчення водія. Суб'єктивна сторона характеризується необережною формою вини щодо наслідків — особа порушує правила безпеки, як правило, умисно, однак до наслідків ставиться необережно. Якщо буде встановлено умисел щодо наслідків, діяння підлягає кваліфікації як умисний злочин проти життя або здоров'я особи, а не за ст. 286 КК. Розмежування умисного вбивства, вчиненого з використанням транспортного засобу як знаряддя злочину, від необережного порушення правил дорожнього руху є одним із найбільш складних питань судової практики та здійснюється передусім за змістом суб'єктивної сторони — спрямованістю умислу та ставленням особи до наслідків.

Керування транспортними засобами в стані сп'яніння є окремою та надзвичайно актуальною проблемою кваліфікації. Відповідальність за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного або іншого сп'яніння передбачена як адміністративним (ст. 130 КУпАП), так і кримінальним законодавством. Кримінальна відповідальність настає у разі повторного вчинення відповідного порушення або якщо особа, що перебувала у стані сп'яніння, допустила дорожньо-транспортну пригоду з тяжкими наслідками. Принциповим питанням є встановлення стану сп'яніння та його ступеня, що здійснюється шляхом медичного огляду або за допомогою технічних засобів вимірювання. Стан сп'яніння є кваліфікуючою ознакою, що обтяжує відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху, оскільки свідчить про свідоме підвищення ризику настання суспільно небезпечних наслідків. Окремої уваги заслуговує проблема кваліфікації дій

особи, яка вживала алкоголь або наркотичні засоби після дорожньо-транспортної пригоди з метою уникнення встановлення факту сп'яніння під час керування.

Суттєвою проблемою правозастосування є також розмежування складів злочинів, передбачених ст. 286 КК, від суміжних складів — порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху (ст. 287 КК), випуску в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів (ст. 287 КК) та ненадання допомоги особі, яка постраждала внаслідок дорожньо-транспортної пригоди (ст. 135 КК). Залишення місця дорожньо-транспортної пригоди водієм, причетним до її скоєння, не утворює окремого складу злочину, однак є обставиною, що обтяжує покарання, та може враховуватися при оцінці суб'єктивної сторони основного злочину.

Основні положення лекції 14. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, передбачені розділом XVII Особливої частини КК України, є одними з найбільш суспільно резонансних у контексті антикорупційної реформи та євроінтеграційних прагнень України. Центральним поняттям цієї групи злочинів є поняття службової особи.

Службова особа визначається у примітці до ст. 364 КК як особа, яка постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням здійснює функції представника влади чи місцевого самоврядування, а також постійно або тимчасово обіймає в органах державної влади, місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. Розмежування службових і приватних осіб є принциповим для правильної кваліфікації, оскільки відсутність ознак службової особи виключає застосування норм розділу XVII КК.

Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК) та перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) є суміжними складами, що нерідко плутаються у правозастосовній практиці. Зловживання передбачає використання службовою особою своїх повноважень всупереч інтересам служби в межах наданої їй компетенції, тоді як перевищення полягає у вчиненні дій, що явно виходять за межі наданих повноважень. Обов'язковою ознакою обох складів є мотив — корислива мета або інша особиста заінтересованість чи прагнення задовольнити інтереси третіх осіб, а також наслідки у вигляді істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам.

Одержання неправомірної вигоди (ст. 368 КК) та надання неправомірної вигоди (ст. 369 КК) утворюють парні склади, що є проявом корупційної злочинності. Неправомірна вигода визначається як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Ключовими проблемами кваліфікації є встановлення зв'язку між одержанням вигоди та вчиненням дії або бездіяльності в інтересах того, хто надає вигоду, а також відмежування неправомірної вигоди від подарунку, дозволеного законом. Особливої складності кваліфікація набуває щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави, які надають публічні послуги поза межами органів публічної влади — нотаріусів, аудиторів, оцінювачів тощо.

Основні положення лекції 15. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності

Злочини проти громадського порядку та моральності, передбачені розділом XII Особливої частини КК України, посягають на суспільні відносини, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності суспільства, дотримання загальновизнаних норм поведінки та моральних стандартів. Кваліфікація цих злочинів потребує чіткого розуміння їх розмежувальних ознак від суміжних складів.

Хуліганство (ст. 296 КК) визначається як грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом. Ключовою проблемою є відмежування хуліганства від злочинів проти особи — умисного заподіяння тілесних ушкоджень (статті 121, 122 КК) та побоїв (ст. 126 КК). Розмежування здійснюється передусім за мотивом: хуліганство вчиняється з хуліганських спонукань, тобто через прагнення протиставити себе суспільству, продемонструвати зневагу до загальноприйнятих норм поведінки, тоді як злочини проти особи можуть мати конкретний особистий мотив щодо потерпілого. Кваліфікуючою ознакою, що суттєво підвищує суспільну небезпеку хуліганства, є його вчинення із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень.

Виготовлення та розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301 КК) є злочином, кваліфікація якого пов'язана з необхідністю встановлення ознак порнографії як юридичної категорії. Чинне законодавство не містить легального визначення порнографії, що породжує значні труднощі у правозастосовній практиці та потребує залучення спеціальних знань у формі

мистецтвознавчої або психологічної експертизи. Окремою та найбільш суспільно небезпечною формою є дитяча порнографія (ч. 3–4 ст. 301 КК), що охоплює будь-які матеріали із зображенням неповнолітніх у сексуальному контексті та є абсолютно забороненою незалежно від форми вираження та художнього задуму.

Жорстоке поводження з тваринами (ст. 299 КК) є порівняно новим складом, що відображає зростаючу суспільну чутливість до питань захисту тварин. Об'єктивна сторона охоплює знущання над тваринами, що спричинило їх загибель або каліцтво. Проблемами кваліфікації є розмежування жорстокого поводження з тваринами від дозволених законом форм поводження з ними, а також встановлення суб'єктивної сторони злочину, зокрема умислу та хуліганського або корисливого мотиву.

Основні положення лекції 16. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти правосуддя

Злочини проти правосуддя, передбачені розділом XVIII Особливої частини КК України, посягають на нормальну діяльність органів, що здійснюють правосуддя та сприяють йому, і є одними з найбільш небезпечних із точки зору підризу засад верховенства права та довіри суспільства до судової системи. Їх кваліфікація пов'язана з розумінням функцій та повноважень органів правосуддя.

Втручання в діяльність судових органів (ст. 376 КК) полягає у будь-якому впливі на суддю з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення. Принципово важливим є відмежування кримінально забороненого втручання від законних форм процесуального впливу — оскарження судових рішень, заяв про відвід судді, звернень до органів суддівського самоврядування. Кримінальна відповідальність настає лише у разі протиправного впливу, що має на меті деформувати незалежне судове рішення.

Завідомо неправдиве показання (ст. 384 КК) охоплює неправдиві показання свідка, потерпілого, висновок експерта, оцінювача або неправдивий переклад, вчинені під час провадження дізнання, досудового слідства або судового розгляду. Обов'язковою ознакою є завідомість — тобто особа достовірно знає про неправдивість своїх показань. Проблемаю є відмежування завідомо неправдивих показань від добросовісної помилки або суперечливих показань, зумовлених психологічними особливостями сприйняття та відтворення інформації.

Невиконання судових рішень (ст. 382 КК) є злочином, що безпосередньо підриває авторитет судової влади та ефективність правосуддя. Суб'єктом цього

злочину є службова особа, яка умисно не виконує рішення суду, що набрало законної сили, або перешкоджає його виконанню. Принциповим є відмежування умисного невиконання судового рішення від об'єктивної неможливості його виконання. Втеча з місця позбавлення волі або з-під варту (ст. 393 КК) є злочином проти правосуддя, що полягає у самовільному залишенні місця відбування покарання або слідчого ізолятора. Ключовою ознакою є самовільність, тобто відсутність законних підстав для залишення місця ув'язнення, що відмежовує цей злочин від правомірних дій особи при незаконному позбавленні волі.

Основні положення лекції 17. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачені розділом XX Особливої частини КК України, є найбільш тяжкими злочинами, відомими кримінальному праву, та посягають на фундаментальні цінності міжнародного співтовариства. В умовах збройної агресії Росії проти України кваліфікація цих злочинів набула виняткової практичної актуальності.

Воєнні злочини (ст. 438 КК) охоплюють серйозні порушення законів і звичаїв війни, заборонені нормами міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевськими конвенціями 1949 року та Додатковими протоколами до них. До воєнних злочинів належать умисне вбивство цивільного населення, катування та нелюдське поводження з військовополоненими, умисне знищення цивільних об'єктів, застосування заборонених засобів ведення бойових дій тощо. Ключовою проблемою кваліфікації є встановлення зв'язку між вчиненим діянням та збройним конфліктом, а також розмежування воєнних злочинів від загальнокримінальних злочинів, вчинених під час збройного конфлікту. Суттєвим є також питання відповідальності за накази — принцип виконання наказу не звільняє від кримінальної відповідальності за воєнні злочини.

Злочин агресії (ст. 437 КК) полягає у плануванні, підготовці або розв'язанні агресивної війни чи збройного конфлікту, а також участі у змові, спрямованій на вчинення таких дій. Суб'єктом злочину агресії можуть бути лише особи, які фактично здійснюють контроль над діями держави або керують ними, — вищі посадові особи, військове керівництво. Кваліфікація цього злочину в умовах агресії Росії проти України є безпрецедентним завданням для національної правової системи та вимагає тісної взаємодії з міжнародними правовими інституціями.

Геноцид (ст. 442 КК) визначається як діяння, вчинене з умислом знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну

групу шляхом вбивства членів цієї групи, заподіяння їм тяжкої шкоди, умисного створення умов, розрахованих на повне або часткове фізичне знищення групи, а також запобігання дітонародженню в такій групі. Обов'язковою та визначальною ознакою геноциду є спеціальна мета — намір знищити групу як таку, що відрізняє його від злочинів проти людяності та воєнних злочинів.

Екоцид (ст. 441 КК) полягає у масовому знищенні рослинного або тваринного світу, отруєнні атмосфери або водних ресурсів, а також вчиненні інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу. В умовах збройного конфлікту екоцид набуває особливої актуальності у зв'язку зі знищенням Каховської ГЕС та іншими масштабними екологічними наслідками агресії, що ставить питання про можливість кваліфікації таких дій за сукупністю з воєнними злочинами.

Імплементация норм міжнародного гуманітарного права в національну практику кваліфікації є однією з найбільш актуальних проблем. Норми КК про злочини проти миру і безпеки людства потребують тлумачення з урахуванням положень Римського статуту МКС, Женевських конвенцій та рішень міжнародних кримінальних трибуналів. Практика Міжнародного кримінального суду, трибуналу щодо колишньої Югославії та Руандійського трибуналу є важливим орієнтиром для правильного розуміння елементів складів цих злочинів у національному правозастосуванні.

Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин							
	очна (денна) форма				заочна форма			
	Усього	у тому числі			Усього	у тому числі		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Змістовний модуль 1. Актуальні проблеми застосування положень Загальної частини Кримінального кодексу України								
Тема 1. Кримінальне законодавство України: сучасний стан та нові виклики.	8	2		6	8			8
Тема 2. Закон про кримінальну відповідальність та інші джерела кримінального права.	10	2	2	6	8			8

Тема 3. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації	8	2		6	10			10
Тема 4. Проблематика заходів кримінально-правового характеру.	12	2	2	8	8			8
Тема 5. Проблеми застосування амністії та помилування.	8	2		6	12	2	2	8
Тема 6. Проблеми застосування законодавства у сфері покарання неповнолітніх.	10	2	2	6	10			10
Змістовний модуль 2. Актуальні проблеми застосування положень Особливої частини Кримінального кодексу України.								
Тема 7. Проблеми застосування кримінальних покарань проти основ національної безпеки.	8	2		6	8			8
Тема 8. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя, здоров'я та особистої безпеки особи.	10	2	2	6	8			8
Тема 9. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.	8	2		6	8			8
Тема 10. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості.	10	2	2	6	8			8
Тема 11. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності.	8	2		6	8			8
Тема 12. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.	8	2		6	12	2	2	8

Тема 13. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту	8	2		6	8			8
Тема 14. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.	8	2		6	8			8
Тема 15. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.	8	2		6	8			8
Тема 16. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти правосуддя.	10	2		8	8			8
Тема 17. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.	8	2		6	10			10
Модульна контрольна робота								
Всього:	150	34	10	106	150	4	4	142
Форма контролю: екзамен								

Теми семінарських занять

№ Семінар. заняття	Назва теми	Кількість годин	
		Очна (денна) форма	Заочна форма
1	Тема 3. Закон про кримінальну відповідальність та інші джерела кримінального права Завдання: Провести порівняльний аналіз норми КК України та рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у разі виникнення колізії (наприклад, щодо довічного позбавлення волі без права на перегляд). Результат: Здобувачі повинні визначити пріоритетність джерел права та пояснити механізм застосування рішень ЄСПЛ як джерела права в Україні. Дискусія: Чи можна вважати судову практику Верховного Суду самостійним джерелом кримінального права в Україні? Завдання: Скласти схему дії закону про кримінальну відповідальність у часі, спираючись на принцип зворотної дії. Результат: Здобувачі повинні продемонструвати розуміння того, в яких випадках новий закон пом'якшує, а в яких — посилює відповідальність. Дискусія: Які ризики для правової визначеності несе часта зміна кримінального законодавства («турборежим» законодавця)?	2	

2	Тема 6. Проблематика заходів кримінально-правового характеру Завдання: Вирішити ситуаційну задачу щодо застосування примусових заходів медичного характеру до особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності. Результат: Здобувачі повинні обґрунтувати вибір типу медичного закладу та відмежувати ці заходи від покарання. Дискусія: Де проходить межа між лікуванням пацієнта та захистом суспільства від небезпечної особи? Завдання: Підготувати аналітичну довідку щодо підстав застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Результат: Здобувачі повинні визначити перелік злочинів, за які відповідає юридична особа, та види заходів (штраф, ліквідація, конфіскація). Дискусія: Чи є ефективним інститут «квазі-кримінальної» відповідальності корпорацій у боротьбі з корупцією та відмиванням коштів?	2	2
3	Тема 10. Проблеми застосування законодавства у сфері покарання неповнолітніх Завдання: Розглянути фабулу справи про вчинення тяжкого злочину групою осіб, у складі якої був неповнолітній, та призначити покарання. Результат: Здобувачі повинні врахувати специфічні межі покарань для неповнолітніх та умови відбування покарання. Дискусія: Чи доцільно знижувати вік кримінальної відповідальності за особливо тяжкі злочини, зважаючи на сучасні реалії? Завдання: Порівняти застосування покарання та застосування примусових заходів виховного характеру. Результат: Здобувачі повинні виокремити критерії, за яких суд може звільнити неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням виховних заходів. Дискусія: Чи виконує сучасна пенітенціарна система	2	

	функцію перевиховання неповнолітніх правопорушників?		
4	Тема 13. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя, здоров'я та особистої безпеки особи Завдання: Кваліфікувати діяння за умовою задачі, де необхідно розмежувати умисне вбивство (ст. 115) та умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121). Результат: Здобувачі повинні проаналізувати суб'єктивну сторону діяння (спрямованість умислу) для правильної кваліфікації. Дискусія: Як довести наявність умислу на вбивство, якщо підозрюваний стверджує, що «хотів лише налякати»? Завдання: Проаналізувати кейс щодо домашнього насильства (ст. 126-1 КК) та відмежувати його від нанесення легких тілесних ушкоджень. Результат: Здобувачі повинні виявити ознаки систематичності діяння та специфічного суб'єктного складу. Дискусія: Чи достатньо кримінально-правових засобів для ефективного запобігання домашньому насильству?	2	2

5	Тема 15. Проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості Завдання: Здійснити кваліфікацію дій у ситуації, де статевий акт відбувся без фізичного опору потерпілої особи, але за відсутності її добровільної згоди. Результат: Здобувачі повинні застосувати сучасне розуміння зґвалтування, що базується на відсутності згоди, а не на застосуванні сили. Дискусія: Стандарт «згода» проти стандарту «опір»: як це впливає на практику доказування? Завдання: Скласти порівняльну таблицю складів злочинів: розбещення неповнолітніх та сексуальне насильство щодо неповнолітніх. Результат: Здобувачі повинні чітко розмежувати контактні та безконтактні форми сексуальних посягань. Дискусія: Проблема кваліфікації секстингу та грумінгу в інтернеті: чи встигає законодавець за технологіями?	2	
	Усього за навчальною дисципліною	10	4

Самостійна робота

Зміст самостійної роботи здобувача освіти з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми кримінального права» передбачає підготовку до аудиторних занять шляхом опанування матеріалів лекції, вивчення базової і додаткової літератури, періодичних видань, інтернет-джерел та судової практики, виконання практичних завдань (написання рефератів, аналіз проблемних ситуацій, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференціях, участь в конкурсах наукових робіт, підготовці та публікації наукових статей, тез тощо) протягом семестру; самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни; підготовку доповідей та презентацій за тематикою практичних занять; переклад іноземних текстів установлених обсягів; опрацювання матеріалів правозастосовної практики, підготовку аналітичних і порівняльних висновків та формування навичок науково-правового аналізу; виконання індивідуальних завдань; підготовку до усіх видів контролю, у тому числі модульних контрольних робіт і підсумкової атестації;

підготовку юридичних документів, інші види діяльності, що використовуються в Академії, Інституті і кафедрі.

Орієнтовні кейси / теми доповідей, рефератів, есе:

1. Колабораційна діяльність: проблеми розмежування зі суміжними складами злочинів (державна зрада, пособництво державі-агресору).
2. Воєнні злочини: проблеми кваліфікації та імплементація норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство.
3. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову під час мобілізації: судова практика та прогалини законодавства.
4. Мародерство та інші військові кримінальні правопорушення: особливості відповідальності цивільних та військових осіб.
5. Геноцид та екоцид: проблеми доказування та міжнародно-правові аспекти відповідальності.
6. Несанкціоноване поширення інформації про переміщення зброї та військ: межа між свободою слова та злочином.
7. Домашнє насильство: новели законодавства та проблеми застосування обмежувальних заходів.
8. Сексуальне насильство: імплементація стандарту «добровільної згоди» в судову практику України.
9. Торгівля людьми в умовах міграційної кризи: нові форми експлуатації та проблеми кваліфікації.
10. Кримінальна відповідальність медичних працівників: лікарська помилка vs недбалість.
11. Булінг та кібербулінг: перспективи криміналізації та межі адміністративної відповідальності.
12. Злочини на ґрунті ненависті: проблеми кваліфікації діянь за мотивами расової, національної чи релігійної нетерпимості.
13. Корупційні кримінальні правопорушення: проблеми кваліфікації незаконного збагачення та декларування недостовірної інформації.
14. Шахрайство з використанням електронно-обчислювальної техніки: нові схеми та проблеми встановлення особи злочинця.
15. Кримінально-правова характеристика рейдерства: протидія протиправному заволодінню майном підприємств.
16. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: проблеми доказування предикатного злочину.
17. Криптовалюта як предмет злочину: проблеми кваліфікації розкрадань віртуальних активів.

18. Контрабанда: дискусійні питання декриміналізації та криміналізації окремих видів товарної контрабанди.
19. Інститут кримінальних проступків: аналіз ефективності застосування та проблемні питання дізнання.
20. Необхідна оборона: межі допустимості та практика виправдувальних вироків в Україні.
21. Довічне позбавлення волі: проблеми відповідності практиці ЄСПЛ та перспективи запровадження механізму перегляду вироків.
22. Обмежувальні заходи та заходи безпеки: правова природа та відмінність від покарання.
23. Відповідальність юридичних осіб: заходи кримінально-правового характеру щодо корпорацій (підстави та проблеми застосування).
24. Співучасть у кримінальному правопорушенні: проблеми кваліфікації дій організатора та підбурювача.
25. «Злодії в законі» та злочинний вплив: аналіз застосування статті 255-1 КК України.
26. Незаконний обіг зброї: проблеми легалізації вогнепальної зброї для цивільного населення та її кримінально-правові наслідки.
27. Тероризм та диверсія: спільні та відмінні риси, проблеми кваліфікації в умовах гібридної війни.
28. Хуліганство: відмежування від злочинів проти здоров'я та масових заворушень.
29. Кримінальна відповідальність за керування транспортом у стані сп'яніння: аналіз ст. 286-1 КК України.
30. Штучний інтелект як суб'єкт чи знаряддя злочину: футурологічні проблеми кримінального права.

Вимоги до написання рефератів та есе

Загальні положення:

Реферат та есе є формами самостійної роботи здобувачів вищої освіти і спрямовані на поглиблення теоретичних знань, розвиток навичок науково-правового аналізу, аргументації правових позицій, критичного мислення та академічного письма.

Під час виконання рефератів та есе здобувачі повинні дотримуватися принципів академічної доброчесності, вимог чинного законодавства України, стандартів вищої освіти та внутрішніх нормативних актів закладу вищої освіти.

Мета та навчальні завдання:

- формування здатності здійснювати самостійний аналіз доктринальних і нормативних джерел у сфері конституційного права;

- розвиток умінь формулювати та аргументовано обґрунтовувати власну правову позицію;
- набуття навичок наукового письма та коректного використання правової термінології;
- удосконалення навичок систематизації, узагальнення та критичної оцінки правової інформації.

Вимоги до змісту

Реферат

Реферат має аналітико-узагальнювальний характер і повинен:

- розкривати теоретичні підходи до обраної правової проблеми;
- містити аналіз норм міжнародного кримінального права, практики застосування норм міжнародного кримінального права, практики діяльності міжнародних трибуналів ad hoc ;
- відображати сучасні наукові позиції українських та зарубіжних дослідників;
- завершуватися обґрунтованими висновками.

Структура реферату:

1. Титульна сторінка
2. Зміст
3. Вступ (обґрунтування актуальності, мета і завдання)
4. Основна частина (2–3 логічно пов'язані розділи)
5. Висновки
6. Список використаних джерел

Есе

Есе має аналітично-дискусійний характер і спрямоване на виклад та обґрунтування власної позиції здобувача щодо конкретної правової проблеми.

Есе повинно:

- містити чітко сформульовану авторську правову позицію;
- демонструвати здатність до критичного аналізу правових явищ;
- містити аргументацію з посиланням на нормативні акти, доктрину та судову практику;
- відображати логічну цілісність і самостійність мислення.

Рекомендована структура есе:

1. Вступ (постановка проблеми)
2. Основна частина (аргументація позиції, аналіз альтернативних підходів)
3. Висновки (узагальнення та власні висновки)

Вимоги до обсягу:

- Реферат – 7–15 сторінок друкованого тексту
 - Есе – 4–8 сторінок друкованого тексту
- (без урахування титульної сторінки та списку використаних джерел)

Вимоги до оформлення:

- формат сторінки – А4;
- шрифт – Times New Roman;
- розмір шрифту – 14;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- поля: ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє і нижнє – 20 мм;
- нумерація сторінок – арабськими цифрами (з другої сторінки);
- абзацний відступ – 1,25 см.

Посилання на джерела оформлюються відповідно до чинних національних стандартів бібліографічного опису (ДСТУ 8302:2015).

Вимоги до джерельної бази:

Кількість використаних джерел:

- реферат – не менше 10–15 джерел;
- есе – не менше 8–10 джерел.

До джерел належать:

- Конституція України;
- закони та підзаконні нормативно-правові акти;
- рішення Конституційного Суду України;
- практика Європейського суду з прав людини;
- наукові монографії, статті фахових видань;
- офіційні міжнародні документи.

Академічна доброчесність:

Робота повинна бути виконана самостійно.

Не допускаються:

- плагіат, самоплагіат;
- некоректне цитування;
- використання недостовірних або неперевірених джерел.

У разі виявлення порушень принципів академічної доброчесності робота не зараховується та підлягає доопрацюванню відповідно до внутрішніх положень ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання є складовою частиною організації освітнього процесу з навчальної дисципліни та спрямовані на формування і розвиток у здобувачів вищої освіти навичок самостійної, дослідницької й аналітичної

діяльності. Їх виконання забезпечує поглиблення та систематизацію теоретичних знань, отриманих під час аудиторних занять, а також сприяє набуттю практичних умінь застосування положень правової науки для розв'язання актуальних професійних завдань.

Виконання індивідуальних завдань здійснюється здобувачем вищої освіти самостійно із можливістю отримання консультаційної підтримки з боку науково-педагогічного працівника. Консультації спрямовані на уточнення структури роботи, визначення джерельної бази, формування методологічних підходів та коригування змістового наповнення завдання. У разі виконання завдань комплексного або міждисциплінарного характеру допускається їх підготовка групою здобувачів із розподілом обов'язків та визначенням індивідуального внеску кожного учасника.

З дисципліни «Актуальні проблеми кримінального права» індивідуальні завдання можуть реалізовуватися у різних формах, зокрема: підготовка та публікація наукової статті, підготовка доповіді й участь у роботі наукової конференції, розроблення мультимедійної презентації, аналітичного огляду судової практики, порівняльно-правового дослідження тощо. Обрана форма виконання повинна відповідати змісту дисципліни та сприяти досягненню визначених програмних результатів навчання.

Тематика завдань формується з урахуванням сучасних тенденцій розвитку кримінального права, практики його застосування та наукових підходів до вирішення проблемних питань галузі.

Мінімальні та максимальні строки видачі, виконання та захисту індивідуальних завдань доводяться до відома здобувачів освіти викладачем на початку семестру. Дотримання визначених термінів є обов'язковою умовою належного оцінювання результатів навчання.

Оцінювання результатів виконання індивідуальних завдань здійснюється відповідно до встановлених критеріїв та передбачає нарахування додаткових (бонусних) балів: за підготовку та публікацію наукової статті – до 12 балів; за виступ із доповіддю на науковій конференції – до 8 балів; за підготовку та представлення презентації – до 10 балів. Конкретна кількість балів визначається з урахуванням якості змісту, рівня наукової аргументації, самостійності виконання та дотримання встановлених вимог до оформлення результатів роботи.

Підготовка тематичної презентації (тема, терміни тощо), а також виконання інших видів індивідуальних завдань погоджується здобувачем освіти із викладачем.

Критерії та умови підготовки, оформлення та публікації наукових матеріалів (статей, тез, доповідей) визначаються безпосередньо оргкомітетом

наукової конференції, редакційною колегією видання або установою-організатором.

Умови підготовки, оформлення та критерії оцінювання презентацій визначаються цією програмою (кафедрою).

Методи навчання

Методи навчання становлять систему впорядкованих способів спільної діяльності науково-педагогічного працівника та здобувачів вищої освіти, спрямованих на досягнення визначених програмних результатів навчання, формування загальних і фахових компетентностей, а також ефективно розв'язання навчально-виховних завдань. Реалізація методів навчання здійснюється через сукупність дидактичних прийомів, організаційних форм та відповідних засобів освітньої діяльності.

Під час викладання та опанування навчальної дисципліни «Актуальні проблеми кримінального права України» застосовується комплекс методів, що забезпечують поєднання теоретичної підготовки з практичною спрямованістю навчання.

1. Словесні методи

До словесних методів належать способи вербального викладення та опрацювання навчального матеріалу, зокрема: розповідь, пояснення, лекція, бесіда, дискусія. Зазначені методи передбачають описове розкриття змісту тем, тлумачення сутності правових явищ, категорій і процесів, аналіз нормативно-правових положень, а також перевірку рівня самостійного засвоєння матеріалу здобувачами освіти. Їх використання сприяє формуванню системного бачення проблем кримінально-правового регулювання та розвитку навичок професійної аргументації.

2. Наочні методи

Наочні методи передбачають використання візуальних засобів навчання з метою підвищення ефективності сприйняття та осмислення інформації. У межах дисципліни застосовуються демонстрація схем, таблиць, структурно-логічних моделей, діаграм, ілюстративних матеріалів, відеофрагментів та інших засобів візуалізації. Використання наочності забезпечує кращу систематизацію складних правових конструкцій, сприяє формуванню аналітичного мислення та полегшує засвоєння теоретичних положень.

3. Практичні методи

Практичні методи орієнтовані на формування професійних умінь і навичок, зокрема здатності оперувати правовими категоріями, аналізувати та застосовувати норми права, вирішувати практичні ситуації у сфері публічно-

правових відносин. Реалізація зазначених методів здійснюється під час семінарських занять, виконання індивідуальних завдань, розв'язання кейсів, аналізу судової практики та моделювання правових ситуацій.

Практична складова навчання спрямована на інтеграцію теоретичних знань із реальними правозастосовними процесами, що забезпечує професійну орієнтацію здобувачів освіти.

Методи за рівнем самостійної пізнавальної діяльності

З метою активізації інтелектуальної діяльності здобувачів вищої освіти у процесі навчання застосовуються також методи, диференційовані за рівнем самостійності мислення:

- *метод проблемного викладу*, що передбачає постановку наукової або практичної проблеми та послідовне розкриття шляхів її вирішення;
- *частково-пошуковий (евристичний) метод*, спрямований на залучення здобувачів до самостійного пошуку окремих елементів розв'язання поставленого завдання;
- *дослідницький метод*, який передбачає виконання самостійних наукових досліджень, аналіз правових джерел, формулювання власних висновків і пропозицій.

Комплексне поєднання зазначених методів забезпечує належний рівень теоретичної підготовки, розвиток критичного мислення та формування стійких професійних компетентностей у сфері кримінального права.

Методи та форми контролю, критерії оцінювання результатів навчання. Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

Методи контролю є сукупністю способів діагностичної діяльності, спрямованих на забезпечення зворотного зв'язку в освітньому процесі та визначення рівня досягнення програмних результатів навчання. Їх застосування дає можливість отримати об'єктивні дані щодо успішності засвоєння навчального матеріалу, результативності організації навчального процесу та сформованості у здобувачів вищої освіти відповідних компетентностей.

Контрольні заходи покликані встановити відповідність рівня набутих знань, умінь і практичних навичок вимогам стандартів вищої освіти, освітньо-професійної програми та робочої програми навчальної дисципліни. Оцінювання здійснюється з урахуванням принципів системності, об'єктивності, прозорості та академічної доброчесності.

Самоконтроль

Самоконтроль є важливим елементом навчальної діяльності та спрямований на формування здатності здобувачів освіти до самооцінювання рівня засвоєння навчального матеріалу. Він передбачає самостійне виконання

тестових завдань, аналіз правильності розв'язання практичних ситуацій, перевірку конспектів, підготовку до семінарських занять та інших форм роботи. Розвиток навичок самоконтролю сприяє підвищенню відповідальності здобувачів за результати власного навчання.

Кафедральний контроль

Кафедральний контроль здійснюється з метою моніторингу якості підготовки здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни на різних етапах її вивчення. Він може реалізовуватися у формі:

- поточного контролю;
- рубіжного контролю;
- підсумкового семестрового контролю.

Такий підхід забезпечує поетапне відстеження динаміки навчальних досягнень та своєчасне коригування освітнього процесу.

Види контролю результатів навчання

В освітньому процесі застосовуються такі основні види контролю:

- поточний контроль протягом семестру;
- виконання та захист контрольних робіт, передбачених навчальним планом;
- приймання та оцінювання індивідуальних завдань;
- підсумковий семестровий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час усіх видів аудиторних занять упродовж семестру. Його формами можуть бути усне опитування, письмові роботи, тестування, колоквиуми, аналіз практичних ситуацій, виступи здобувачів під час обговорення питань на семінарських заняттях тощо. Результати поточного оцінювання доводяться до відома здобувачів своєчасно та в установленому порядку.

Можливості поточного контролю є надзвичайно широкими: мотивація навчання, стимулювання навчально-пізнавальної діяльності, диференційований підхід до навчання, індивідуалізація навчання тощо.

Форми участі здобувачів вищої освіти у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає;
- систематичність роботи на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;
- аналіз законодавства та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);

- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- самостійне опрацювання тем;

Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, бесіда, доповідь, повідомлення тощо); письмовий контроль (контрольна робота, реферат, виклад матеріалу на задану тему в письмовій формі тощо); комбінований контроль; презентація самостійної/індивідуальної роботи; спостереження як метод контролю; тестовий контроль (тести закритої форми: тест-альтернатива, тест-відповідність); проблемні ситуації, метод самоконтролю та самооцінки; оцінювання кейс-завдань.

Система оцінювання та вимоги

№ тем	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Загальна сума балів
Робота на сем. занятті			3			3				3			3			3		15
Самост. робота	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	34
Підсумкове оцінювання	Сума балів за семінари				Сума балів за самостійні роботи				Модульна контрольна робота				Сума балів за екзамен				Загальна сума	

	15	34	11	40	100

*Робота на семінарському занятті оцінюється у 3 бали.

Види робіт передбачених на семінарському занятті:

- експрес-опитування;
- опитування за темою заняття;
- тест;
- виконання практичного завдання;
- розв'язання задач;
- презентації студентів.

** Самостійна робота студента передбачає підготовка до аудиторних занять шляхом опанування матеріалів лекції, вивчення базової і додаткової літератури, періодичних видань, Інтернет - джерел та судової практики, підготовка юридичних документів. Оцінюється в 2 бали.

***Модульний контроль здійснюється у вигляді *тестування*.

Студентами пропонуються тестові завдання у кількості 11 питань.

Види тестових завдань:

- 3 вибором однієї правильної відповіді з наведених варіантів;
- 3 вибором кількох правильних відповідей;

Критерії оцінювання: виконання тестових завдань – максимум 11 балів.

Оцінювання знань здійснюється відповідно до «Положення про оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у ПрАТ «ВНЗ «МАУП» (<https://drive.google.com/file/d/1ENRncPY-dU2qLke7awVKn1OdfG88Hg8D/view>).

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми кримінального права» є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену проводиться усно. Студента допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт.

Оцінювання додаткових (індивідуальних) видів навчальної діяльності.

До додаткових (індивідуальних) видів навчальної діяльності відносять участь

здобувачів у роботі наукових конференцій, наукових гуртків здобувачів і проблемних груп, підготовці публікацій, участь у Всеукраїнських олімпіадах і конкурсах та Міжнародних конкурсах тощо понад обсяги завдань, які встановлені відповідною робочою програмою навчальної дисципліни.

За рішенням кафедри здобувачам освіти, які брали участь у науково-дослідній роботі та виконували певні види додаткових (індивідуальних) видів навчальної діяльності, можуть присуджуватися заохочувальні (бонусні) бали за визначену освітню компоненту.

Також, заохочувальні бали можуть нараховуватися, якщо здобувач освіти, наприклад, виконав і захистив певні види робіт, відвідував всі лекції, семінарські й практичні заняття, має власний рукописний конспект лекцій та опрацьований додатковий навчальний матеріал, немає пропусків занять без поважних причин, відвідував додаткові консультації за участі лектора тощо.

Сума заохочувальних балів враховується при виставленні підсумкових балів в заліково-екзаменаційну відомість (але не більше **89 балів** в загальному підсумку) і може бути автоматично зарахована при виставленні підсумкової семестрової оцінки з відповідної освітньої компоненти.

Заохочувальні бали не є нормативними і не входять до таблиці розподілу балів, які отримують здобувачі вищої освіти та основної шкали системи оцінювання.

Один захід може бути підставою для виставлення заохочувальних балів лише за однією найбільш релевантною освітньою компонентою.

Для оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти впродовж семестру застосовується 100-бальна, національна та шкала оцінювання ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C	задовільно	
68-74	D		
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

В освітньому процесі використовуються навчальні аудиторії, бібліотека, мультимедійний проектор та комп'ютер для проведення лекційних та семінарських занять з елементами презентації. Вивчення окремих тем і виконання практичних завдань потребує доступу до інформації зі всесвітньої мережі Інтернет, який забезпечується безкоштовною мережею Wi-Fi.

Контрольні питання з курсу «Актуальні проблеми кримінального права»

1. Сучасна кримінально-правова політика України: поняття, напрями та тенденції.
2. Вплив рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) на кримінальне право України.
3. Джерела кримінального права: співвідношення КК України, Конституції та міжнародних договорів.
4. Принцип верховенства права та принцип законності у кримінальному праві: проблеми реалізації.
5. Дія кримінального закону в часі: проблеми зворотної дії закону.
6. Дія кримінального закону в просторі: принципи та колізії.
7. Екстрадиція (видача особи): кримінально-правові аспекти та обмеження.
8. Поняття кримінального правопорушення: розмежування злочинів та кримінальних проступків.
9. Малозначність діяння: критерії та правові наслідки.
10. Проблеми визначення об'єкта кримінального правопорушення у сучасній доктрині.
11. Суб'єкт кримінального правопорушення: вікові особливості та обмежена осудність.
12. Кримінальна відповідальність юридичних осіб (заходи кримінально-правового характеру): підстави та проблеми застосування.
13. Проблеми визначення вини (умисел та необережність) у складах зі складною конструкцією.
14. Помилка в кримінальному праві: види (юридична, фактична) та вплив на кваліфікацію.
15. Стадії вчинення кримінального правопорушення: проблеми кваліфікації готування та замаху.

16. Добровільна відмова від вчинення кримінального правопорушення: умови та правові наслідки.

17. Співучасть у кримінальному правопорушенні: види співучасників та проблеми кваліфікації їх дій.

18. Екссес виконавця: поняття та правила кваліфікації.

19. Причетність до злочину: відмежування від співучасті.

20. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння: сучасні проблеми необхідної оборони.

21. Крайня необхідність та фізичний/психічний примус: критерії правомірності.

22. Діяння, пов'язане з ризиком, та виконання спеціального завдання як обставини, що виключають протиправність.

23. Виконання наказу або розпорядження: умови звільнення від відповідальності та відповідальність за виконання злочинного наказу.

24. Система покарань в Україні: проблеми ефективності та відповідності меті покарання.

25. Довічне позбавлення волі: проблеми конституційності та перспективи умовно-дострокового звільнення.

26. Конфіскація майна та спеціальна конфіскація: відмінності та практика застосування.

27. Призначення покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків.

28. Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання: проблеми судової дискреції.

29. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям та примиренням винного з потерпілим.

30. Звільнення від відбування покарання з випробуванням: підстави та контроль.

31. Амністія та помилування: порівняльно-правова характеристика.

32. Судимість: поняття, строки погашення та зняття, правові наслідки.

33. Примусові заходи медичного характеру: види, підстави застосування та продовження.

34. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

35. Проект нового Кримінального кодексу України: основні новели та концептуальні зміни.

36. Кримінально-правова характеристика дій проти основ національної безпеки України (загальний огляд).

37. Державна зрада (ст. 111 КК): об'єктивна сторона та відмежування від шпигунства.
38. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК): форми, розмежування з пособництвом державі-агресору.
39. Пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК): проблеми кваліфікації.
40. Шпигунство та диверсія: порівняльна характеристика складів злочинів.
41. Перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань (ст. 114-1 КК).
42. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї та рух ЗСУ (ст. 114-2 КК).
43. Поняття та види кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.
44. Проблеми кваліфікації пропаганди війни та агресії.
45. Порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК): бланкетність норми та застосування міжнародного права.
46. Екоцид та геноцид: проблеми доказування складу злочину.
47. Найманство (ст. 447 КК): відмінність від участі іноземних добровольців у захисті України.
48. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення): загальна характеристика.
49. Непокора та невиконання наказу: розмежування складів (ст. 402, 403 КК).
50. Самовільне залишення військової частини (СЗЧ) та дезертирство: проблеми кваліфікації.
51. Умисне вбивство: поняття, види та кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 115 КК).
52. Вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, та вбивство при перевищенні меж необхідної оборони.
53. Розмежування умисного вбивства та умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого.
54. Доведення до самогубства: проблеми встановлення причинного зв'язку.
55. Тілесні ушкодження: критерії визначення ступеня тяжкості.
56. Домашнє насильство (ст. 126-1 КК): об'єктивна сторона та систематичність.
57. Катвання (ст. 127 КК): імплементація міжнародних стандартів.

58. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 КК): відмежування від захоплення заручників.
59. Торгівля людьми (ст. 149 КК): проблеми кваліфікації та відмежування від сутенерства.
60. Злочини проти статевої свободи: поняття добровільної згоди (ст. 152, 153 КК).
61. Сексуальне насильство щодо неповнолітніх: проблеми кваліфікації.
62. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, та ненадання допомоги хворому медичним працівником.
63. Крадіжка, грабіж, розбій: критерії розмежування.
64. Кваліфікація майнових злочинів в умовах воєнного стану (автоматична кваліфікація за ч. 4 ст. 185 КК та ін.).
65. Шахрайство: способи вчинення, «комп'ютерне шахрайство» (ч. 3 ст. 190 КК).
66. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.
67. Вимагання: відмінність від розбою та примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань.
68. Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом: предмет і предикатний злочин.
69. Ухилення від сплати податків: межа між оптимізацією податків та злочином.
70. Контрабанда: види предметів та проблеми криміналізації товарної контрабанди.
71. Протидія законній господарській діяльності (рейдерство).
72. Терористичний акт: склад злочину та відмежування від диверсії.
73. Створення злочинної організації та спільноти (ст. 255 КК): «злодії в законі» та злочинний вплив.
74. Бандитизм: ознаки озброєної банди.
75. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК).
76. Порушення правил безпеки дорожнього руху (ст. 286 КК): визначення причинного зв'язку.
77. Керування транспортними засобами в стані сп'яніння (ст. 286-1 КК): особливості складу.
78. Хуліганство (ст. 296 КК): мотив явної неповаги до суспільства.
79. Поняття службової особи у кримінальному праві.
80. Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК): ознаки істотної шкоди.

81. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК).
82. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди (ст. 368 КК).
83. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК).
84. Зловживання впливом (ст. 369-2 КК): специфіка предмета злочину.
85. Незаконне збагачення: проблеми доказування активів.
86. Декларування недостовірної інформації: суб'єкти та межі відповідальності.
87. Посягання на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК).
88. Завідомо неправдиве показання (ст. 384 КК): право на захист vs правосуддя.
89. Невиконання судового рішення (ст. 382 КК): суб'єкти відповідальності.
90. Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти (ст. 393 КК).

Рекомендовані джерела інформації

Нормативні акти

1. Конституція України: від 28 червня 1996 р.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2-%D1%80>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.
URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квітня 2012 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
5. Кримінальний кодекс України зі змінами та допов. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

7. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02 червня 2011 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

8. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон

України від 23 грудня 1993 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>

9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 року

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

10. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

11. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>

Основні:

1. Берзін П.С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник : у 3-х т. Загальні засади. Київ : ВД «Дакор», 2019. Т.1. 562 с.

2. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Р. В. Вереша. – 2-ге вид. Київ : Центр учб. л-ри, 2020. 320 с.

3. Вереша Р.В. Кримінальне право України на сучасному етапі. Загальна частина : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2022. 612 с.

4. Сухонос В.В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. В. Сухонос. – Суми : Університетська книга, 2021. – 375 с.

5. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. К.: Істина, 2021.

6. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: навч. посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваїте, 2023.

7. Кримінально-правові заходи в Україні: підручник / за ред. проф. О.В. Козаченка. Миколаїв: Іліон, 2019. 216 с.

8. Бабанли Р.Ш. Призначення покарання в Україні: теоретично-прикладні засади: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2019. 488 с.

9. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Т.1 – Луганськ: видавництво «Елтон-2», 2022. – 780 с.

10. Ягунов Д.В. Практика Європейського суду з прав людини: питання кримінального судочинства. Одеса: Фенікс, 2024.

Додаткові:

1. «Судочинство та судоустрій в Україні» посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та

доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого співавторство. «Видавництво Людмила» 2020 - 196 с

2. Юридичний механізм захисту прав людини: посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2021.172 с.

3. Криміналістика: збірник тестових завдань: посібник для вищих навчальних закладів Співавторство “Видавництво Людмила”, 2021. 60 с.

4. Прокуратура України посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022.119 с.

5. Правоохоронна діяльність в Україні посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022.119 с.

6. Національна поліція України посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022, 188 с.

7. Національне агентство з питань запобігання корупції посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022, 136 с.

8. Національна гвардія України як правоохоронний орган посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022, 104 с.

9. Державна прикордонна служба України як правоохоронний орган спеціального призначення посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2023, 168 с.

10. Національне антикорупційне бюро України посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022, 168 с.

11. Служба безпеки України посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022, 128 с.

Інформаційні ресурси:

Офіційний сайт Президента України	www.president.gov.ua/
Офіційний сайт Верховної Ради України	www.rada.gov.ua
Офіційний сайт Кабінету Міністрів України	www.kmu.gov.ua
Офіційний сайт Верховного Суду України	www.scourt.gov.ua
Офіційний сайт Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ	www.sc.gov.ua
Офіційний сайт Міністерства Юстиції України	www.minjust.gov.ua
Офіційний сайт Вищої ради юстиції України	www.vru.gov.ua
Національна академія правових наук України	www.aprnu.kharkiv.org
Освітній портал	www.osvita.org.ua
Обговорення правових питань "LIGA ONLINE"	www.liga.kiev.ua
Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського	www.nbuv.gov.ua
Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого	www.nplu.org
Бібліотека ім. Лесі Українки	www.lucl.lucl.kiev.ua
Бібліотека Верховної Ради України	www.lib.rada.gov.ua
Єдиний державний реєстр судових рішень.	http://reyestr.court.gov.ua
Судова влада України	https://court.gov.ua
Інформаційно – пошукова система «Нормативні акти України (НАУ)».	http://www.nau.ua